



# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА \* LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ



CYBERLENINKA



НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ  
БИБЛИОТЕКА  
LIBRARY.RU



ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

---

## ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

---

## LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1



TOSHKENT-2020

**ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ**  
**ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали**  
№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

**Бош муҳаррир:**  
**Раҳматов Анвар Исламович**  
Адлия вазирлиги қошидаги  
Юристлар малакасини ошириш  
маркази директори

**Бош муҳаррир ўринбосари:**  
**Отажонов Абдоржон Анварович**  
Адлия вазирлиги қошидаги  
Юристлар малакасини ошириш  
маркази директори ўринбосари,  
юридик фанлар доктори, профессор

**ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ**  
**ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали**  
**ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:**

**Одилқориев Ҳожимурод Тўхтамуродович**

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра  
мудири, юридик фанлар доктори, профессор*

**Окюлов Омонбой**

*Юристлар малакасини ошириш маркази  
профессори, юридик фанлар доктори,  
профессор, Ўзбекистон Республикасида  
хизмат кўрсатган юрист*

**Саидова Лола Абдувахитовна**

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра  
мудири, юридик фанлар доктори*

**Тошев Бобокул Норқобилович**

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра  
мудири, юридик фанлар доктори*

**Аюбов Улугбек Тулаганович**

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,  
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган  
юрист, юридик фанлар номзоди, доцент*

**Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович**

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,  
юридик фанлар доктори, профессор*

**Отаҳонов Фозилжон Хайдарович**

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси  
ҳузуридаги Халқаро тиҷорат арбитраж (ҳакамлик)  
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

**Исроилов Боҳодир Ибрагимович**

*Юристлар малакасини ошириш маркази  
кафедраси мудири, иқтисод фанлар доктори,  
профессор*

**Масъул Котиб:**

**Раҳманов Шухрат Наимович**

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,  
юридик фанлар номзоди*

**Саҳифаловчи:** Шаҳрам Файзиев

**Контакт редакцији журнали:**  
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Телефон: (+99898) 0000341

**Contact Editorial Staff**  
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Telephone: (+99898) 0000341

Общественно-правовой и научно-практический журнал  
**ВЕСТНИК ЮРИСТА**

№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

**Главный редактор:**

**Рахматов Анвар Исламович**

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

**Заместитель главного редактора:**

**Отажонов Абдоржон Анварович**

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:**

**Общественно-правового и научно-практического журнала  
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

**Адилкариев Хожимурод Тўхтамуродович**

*Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор*

**Окюлов Омонбой**

*Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан*

**Саидова Лола Абдувахитовна**

*Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук*

**Тошев Бобокул Норқобилович**

*Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук*

**Исроилов Боходир Ибрагимович**

*Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор экономических наук, профессор*

**Аюбов Улугбек Тулаганович**

*Доцент Центра повышения квалификации юристов, Заслуженный юрист Республики Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент*

**Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович**

*Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор*

**Отахонов Фозилжон Хайдарович**

*Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент*

**Ответственный секретарь:**

**Рахманов Шухрат Наимович**

*Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук*

**Верстка:** Шахрам Файзиев

**Контакт редакции журнала:**

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Телефон: (+99898) 0000341

**Contact Editorial Staff**

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Telephone: (+99898) 0000341

**Public, legal and scientific-practical journal of  
LAWYER HERALD**

№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

**Chief Editor:  
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center  
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:  
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training  
Center under the Ministry of Justice, Doctor of  
Law Sciences, Professor

**EDITORIAL BOARD**

**Public, legal and scientific-practical journal of  
LAWYER HERALD**

**Adilkariyev Khojimurat**

*Head of the Department at the Lawyers' Training  
Center, Doctor of Law Sciences, Professor*

**Oqyulov Omonboy**

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of  
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the  
Republic of Uzbekistan*

**Saidova Lola**

*Head of the Department at the Lawyers' Training  
Center, Doctor of Law Sciences*

**Toshev Bobokul**

*Head of the Department at the Lawyers' Training  
Center, Doctor of Law Sciences*

**Israilov Bokhodir**

*Head of the Department at the Lawyers' Training  
Center, Doctor of Economics, Professor*

**Ayubov Ulugbek**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,  
Candidate of Juridical Sciences, Associate  
Professor, Honored Lawyer of the Republic of  
Uzbekistan*

**Mamasiddikov Muzaffarjon**

*Head of the Center of the Academy of the General  
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

**Otaxonov Foziljon**

*Chairman of the International Commercial  
Arbitration Court at the Chamber of Commerce  
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

**Executive Editor:  
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,  
Candidate of Juridical Sciences*

**Pagemaker:** Shakhram Fayziev

**Контакт редакции журнала:**

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Телефон: (+99898) 0000341

**Contact Editorial Staff**

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan  
WEB: [yuristjournal.uz](http://yuristjournal.uz)  
E-mail: [info@yuristjournal.uz](mailto:info@yuristjournal.uz)  
[yuristjournal@gmail.com](mailto:yuristjournal@gmail.com)  
Telephone: (+99898) 0000341

**ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ  
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ**

**1.ОДИЛҚОРИЕВ Хожимурод Тўхтамурадович**  
ТОЖДОР ВИРУС ПАНДЕМИЯСИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ ВА  
ҲУҚУҚ ФУНКЦИЯЛАРИНИНГ НАМОЁН БЎЛИШ  
ХУСУСИЯТЛАРИ.....9

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ  
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

**1.ИСМАЙЛОВ Баходир Исламович**  
РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВ И СИСТЕМ ОЦЕНКИ  
В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО  
УПРАВЛЕНИЯ.....19

**2.ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович**  
"ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФУҚАРОЛИГИ  
ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУННИНГ ЎЗБЕКИСТОН  
ФУҚАРОЛИГИНИ ОЛИШ АСОСЛАРИ ВА ШАРТЛАРИНИ  
БЕЛГИЛОВЧИ АЙРИМ НОРМАЛАРИ ТАҲЛИЛИ.....26

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА  
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

**1.ҲАМРОҚУЛОВ Баходир Мамашарифович**  
ИТАЛИЯ ВА БЕЛЬГИЯДА МАЪНАВИЙ ЗИЁННИ  
ҚОПЛАШҚОНУНЧИЛИГИ ВА СУД АМАЛИЁТИ.....32

**2.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович**  
ВНЕДРЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ДОГОВОРНЫХ ФОРМ  
ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В ДОБЫВАЮЩИЕ  
ОТРАСЛИ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ  
УЗБЕКИСТАНА.....39

**ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ  
ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА  
МЕДИАЦИЯ**

**1.САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**  
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР БЎЙИЧА ИШНИ СУД  
МУҲОКАМАСИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ АЙРИМ  
МАСАЛАЛАРИ.....49

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ  
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

**1. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович**  
ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ УСТИДАН  
ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ  
ОБЪЕКТИ ВА СУБЪЕКТЛАРИ.....57

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ  
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

**1. РАСУЛЕВ Абдулазиз Каримович**  
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ:  
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ПО ПОДГОТОВКЕ КАДРОВ.....68

**2. ҚАЛАНДАРОВ Мақсуд Махмудович**  
ЎҚОТАР ҚУРОЛ, ЎҚ-ДОРИЛАР, ПОРТЛОВЧИ МОДДАЛАР  
ЁКИ ПОРТЛАТИШ ҚУРИЛМАЛАРИНИ ФАЙРИҚОНУНИЙ  
МУОМАЛАСИ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИНГ  
ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ.....73

**3. ТАДЖИБАЕВА Дилдора Абдурахимовна**  
ПЕНИТЕНЦИАР МУАССАСАЛАР МАҲКУМЛАР  
ЖИНОЯТЧИЛИГИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ  
ТАККОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АМАЛИЁТДА УЧРАЁТГАН  
МУАММОЛАР.....82

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-  
ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

**1. NE'MATOV Jasur Aminjonovich, SIDIKOVA Feruza Khayrullaevna**  
PURPOSE AND FEATURES OF METHODOLOGY FOR  
INTERROGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS.....95

**2. МУМИНОВ Бехзод Абдувахобович**  
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШ  
УСТИДАН СУД НАЗОРАТИНИНГ ХАЛҚАРО  
ТАЖРИБАСИ.....104

**ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ**

**1. РАХМАНОВ Шухрат Наимович**  
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПРИВИЛЕГИЙ  
И ИММУНИТЕТОВ: НА ПРИМЕРЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВ  
ГОСУДАРСТВ ПРИ МЕЖДУНАРОДНЫХ  
ОРГАНИЗАЦИЯХ.....111

<b>2.КАЮМОВ Фаррух Толибжонович</b> ПРАВОВАЯ РЕГЛАМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	121
---	-----

### **ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ**

<b>1.ДАВЛЯТОВ Валишер Хакимжанович</b> АДВОКАТЛИК ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ ШАКЛИ СИФАТИДА АДВОКАТЛАР ҲАЙЪАТИ ВА АДВОКАТЛИК ФИРМАСИ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	126
--	-----

### **ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА**

<b>1.ВАКНРАМОВА Mokhinur Bakhramovna</b> ARBITRATION AND LITIGATION IN THE UAE: ADVANTAGES OF ARBITRATION IN COMPARISON TO LITIGATION.....	134
--	-----



# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

## ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

**САИДОВ Мақсудбек Норбоевич,**  
Бухоро вилоят иқтисодий суди раиси  
E-mail: javokhir.nurmatov1208@gmail.com

### КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР БЎЙИЧА ИШНИ СУД МУҲОКАМАСИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ

**For citation** (иқтибос келтириш учун, для цитирования): САИДОВ М.Н. КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР БЎЙИЧА ИШНИ СУД МУҲОКАМАСИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ // Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 1 (2020), Б. 49-56.

 №1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1-6>

#### АННОТАЦИЯ

Мақолада иқтисодий судларда корпоратив муносабатлардан келиб чиқувчи низоларнинг кўриб чиқиш хусусиятлари, низоларни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида судловга таалуқлилиқ ва судловлилиқ қоидаларига риоя қилиш тартиблари, ишда иштирок этувчи шахслар доирасини аниқлаш ва мавжуд далилларни таҳлил қилиш, корпоратив низолар бўйича ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида моддий ва процессуал қонунчилиқ нормаларини аниқ ва бир хилда қўллаш борасида амалиётни шакллантириш масалалари таҳлил қилинган.

**Калит сўз ва иборалар:** юридик шахс, корпоратив муносабат, корпорация, акциядорлик жамияти, даъво аризаси, моддий норма, процессуал норма.

**САИДОВ Мақсудбек Норбоевич,**  
Председатель Бухарского областного экономического суда  
E-mail: javokhir.nurmatov1208@gmail.com

### НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ КОРПОРАТИВНЫХ СПОРОВ ДЛЯ СУДА

#### АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются сущность корпоративных споров в хозяйственных судах, процедуры соблюдения норм юрисдикции при подготовке споров, круг

лиц, участвующих в деле и анализ имеющихся доказательств. Анализированы вопросы формирования практики определенного и единообразного применения норм процессуального законодательства. В результате исследования определены условия рассмотрения дел судами касательно их подсудности.

**Ключевые слова и выражения:** юридическое лицо, корпоративные отношения, корпорация, акционерное общество, исковое заявление, юрисдикция, материальная норма, процессуальная норма.

---

**SAIDOV Maksudbek,**

Chairman of the Bukhara Regional Economic Court

E-mail: javokhir.nurmatov1208@gmail.com

## SOME ISSUES OF PREPARING CORPORATE DISPUTES FOR THE COURT

### ANNOTATION

The article discusses the essence of corporate disputes in commercial courts, procedures for observing jurisdiction and jurisdiction rules in preparing disputes, the circle of persons involved in the case, and analysis of available evidence, materials, and analyzes the formation of the practice of a clear and uniform application of procedural legislation.

**Keywords and expressions:** legal entity, corporate relations, corporation, joint-stock company, statement of claim, jurisdiction, material norm, procedural norm.

---

Маълумки ҳар қандай низоли иш бўйича уни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичи муҳим ҳисобланади. Чунки суд муҳокамасига пухта тайёргарлик кўриш, биринчидан низони қонунда белгиланган процессуал муддатларда кўриб ҳал этилишига хизмат қилади, шунингдек қонуний ва асослантирилган суд ҳужжатини қабул қилинишига замин яратади.

Корпоратив низоларнинг судлар томонидан кўриб чиқилиши ва ҳал этилиши, яъни бундай низоларнинг тааллуқлилиги иқтисодий судлар ваколатига киради.

Мазкур тоифадаги низоларни кўриб чиқиш учун аввало корпоратив ҳуқуқ субъектларини аниқлаш лозим бўлади.

Корпоратив субъектлар қаторига тўлиқ ширкат, коммандит ширкат, масъулияти чекланган жамият, қўшимча масъулиятли жамият, акциядорлик жамиятлари, ишлаб чиқариш кооперативларини киритиш мумкин. Буларнинг ҳаммаси юридик шахс ҳисобланиб, ўз хўжалик юритувидаги мол-мулкка эга бўлади ва ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб беради [1].

Таъкидлаш керакки, қонун ҳужжатларида корпоратив низолар тушунчаси, уларнинг мазмуни бўйича аниқ тушунтиришлар мавжуд эмас. Хорижий мамлакатларнинг қонун ҳужжатларида, шунингдек айрим ҳуқуқшунос олимларнинг тадқиқот ҳамда илмий ишларида бундай низоларга тушунча беришда турлича ёндашилган. Барча ёндашувларнинг асоси мазкур тоифадаги низоларнинг негизида корпоратив муносабатлар туриши кўрсатилган.

Корпоратив муносабатлар деганда, корпорация иштирокчилари (акционерлари) билан корпорация раҳбарияти (директорлар кенгаши, раёсат) ўртасида, иштирокчилар (акционерлар) билан иштирокчилар (акционерлар) ўртасида, корпорация ишчилари билан корпорация раҳбарияти (директорлар кенгаши, раёсат) ўртасида, корпорация билан давлат, давлат органлари, кредиторлар, ҳамкорлар, бошқа ташкилотлар, фуқаролар ўртасида бўладиган корпорация фаолиятига боғлиқ муносабатлар тушунилади [2].

Судларда корпоратив муносабатлардан келиб чиқувчи низоларнинг кўпайиб

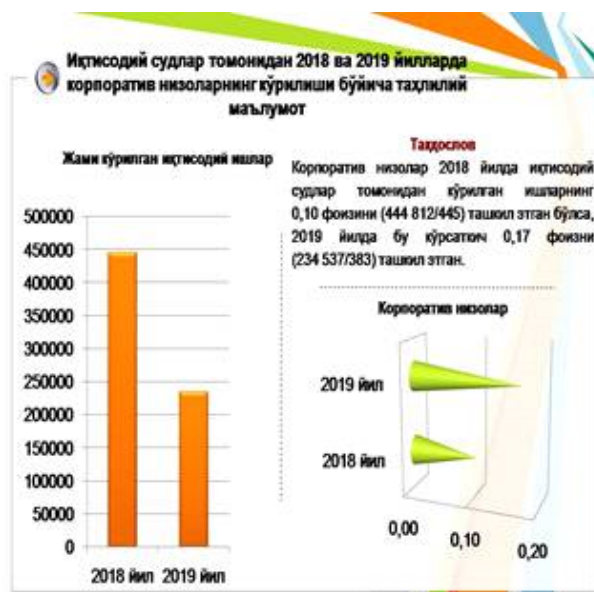
бораётганлиги сабабли уларни қонуний ҳал қилиш муаммоси долзарб вазифалардан бирига айланмоқда. Жумладан, корпоратив низолар 2018 йилда иқтисодий судлар томонидан кўрилган ишларнинг 0,10 фоизини (444812/445) ташкил этган бўлса, 2019 йилда бۇ кўрсаткич 0,17 фоизни (234537/383) ташкил этган [3].

Статистик таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, иқтисодий судларда иш ҳажми йилдан йилга сезиларли даражада, аниқроғи қарийб 50 фоизга камайган бир пайтда, корпоратив низолар 70 фоизга кўпайган. Шунинг учун корпоратив бошқарув соҳасидаги муносабатлар, ушбу йуналишда вужудга келиши мумкин низолар қонун чиқарувчи органларнинг ҳам, суд ҳокимиятининг ҳам диққат марказидаги масала ҳисобланади.

Корпоратив низоларнинг яна бир хусусияти шундан иборатки, улар ҳам фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлардан (масалан: таъсисчилар сафидан чиқариш тўғрисидаги), ҳам оммавий-ҳуқуқий муносабатлардан (масалан: ваколатли давлат органининг юридик шахсни тугатиш ёки қайта ташкил этиш тўғрисидаги аризаси) вужудга келиши мумкин. Шунингдек, корпоратив низолар бўйича даъво талаблари бир вақтнинг ўзида ҳам мулкӣ (масалан: дивидент ундириш, акциялар қийматини ундириш) ва ҳам номулкий (масалан: таъсис шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш) хусусиятга эга бўлиши мумкин [4]. Корпоратив низоларнинг юқорида санаб ўтилган ўзига хос хусусиятлари процессуал қонунчиликда алоҳида тоифадаги ишлар сирасига киритилганлигига сабаб бўлган.

Мазкур тоифадаги низоларни тўғри ҳал қилишда Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (матнда ФК деб юритилади), Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси (матнда ИПК деб юритилади), "Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги, "Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида"ги, "Хўжалик ширкатлари тўғрисида"ги, "Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикасининг қонунлари ва бошқа қонун ҳужжатларини қўлланилиши лозим.

Корпоратив низоларни ҳал этишда мазкур тоифадаги низоларнинг бир қисми иқтисодий судлар билан бир қаторда низоларни ҳал этишнинг альтернатив усулига мувофиқ ҳакамлик судларида кўриб чиқилиши мумкин. Жумладан, таъсис шартномасида тарафлар ўртасида келиб чиққан ёки келиб чиқиши мумкин бўлган маълум бир низолар ҳакамлик судида кўриб чиқилиши кераклиги ҳақидаги қоида кўрсатилган бўлса, бундай низоларни кўриб чиқиш ҳакамлик судига тааллуқли бўлади. Аммо, шуни инобатга олиш керакки, "Судлар тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 9-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар давлат органлари ва бошқа органларнинг, мансабдор шахсларнинг ҳар қандай гайриқонуний хатти-ҳаракатларидан (қарорларидан), шунингдек ҳаёти ва соғлиғи, шаъни ва кадр-қиммати, шахсий эркинлиги ва мол-мулки, бошқа ҳуқуқ ва эркинликларига тажовузлардан суд ҳимоясида бўлиш ҳуқуқига эга. Корхоналар, муассасалар ва



ташкilotлар ҳам суд ҳимоясида бўлиш ҳуқуқига эгадир. ИПКнинг 3-моддасида судга мурожаат қилиш ҳуқуқидан воз кечиш ҳақиқий эмаслиги белгиланган.

Шу боис, тарафлар ўртасидаги низони ҳал этиш бўйича ҳакамлик судига топшириш тўғрисидаги келишувнинг мавжудлиги, даъво аризасини қайтариш ёки қабул қилишни рад этиш учун асос бўлиб ҳисобланмайди. Бундай ҳолда, агар ишда иштирок этувчи шахсларнинг корпоратив низони ҳакамлик судига кўриш учун топшириш тўғрисидаги келишуви мавжуд бўлиб, ҳакамлик судига мурожаат қилиш имконияти бой берилмаган бўлса ва агар ишнинг иқтисодий судда кўрилишига қарши бўлган жавобгар низонинг мазмуни бўйича ўзининг биринчи аризасидан кечиктирмай низони ҳакамлик судининг ҳал қилувиغا ўтказиш тўғрисида илтимоснома берса, даъво аризаси ИПК 107-моддасининг 2-бандига мувофиқ кўрмасдан қолдирилиши лозим.

Корпоратив низолар бўйича даъво аризаси (ариза)ни иш юритишга қабул қилиш, қайтариш ва қабул қилишни рад этиш масаласи ИПКда умумий тартибда белгиланган қоидаларга мувофиқ ҳал этилади. Яъни даъво аризаси ИПКнинг 149-моддасида назарда тутилган даъво аризасининг шакли ва мазмунига мувофиқ бўлиши лозим. Жумладан акциядорлик жамияти, масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятнинг бошқарув органларининг (умумий йиғилиш, кузатув кенгаши, ижроия органи) қарорларини тўлиқ ёки қисман ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги даъволар бўйича жавобгар бўлиб ушбу бошқарув органлари эмас, балки жамиятнинг ўзи ҳисобланади. Шу боис, даъво аризасида жавобгар сифатида муайян бошқарув органи кўрсатилганлиги, даъво аризасини қабул қилишни рад этиш ёхуд ИПКнинг 45-моддасида белгиланган тартибга риоя қилган ҳолда жавобгарни алмаштириш учун асос бўлади.

Қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи инвесторларнинг, қимматли қоғозлар эгаларининг, давлатнинг манфаатларини кўзлаб судда даъво кўзғатишга ҳақли [5]. Амалиётда ваколатли давлат органининг даъво аризасида даъвогар кўрсатилмасдан судга тақдим этилган ва суд томонидан бундай даъво аризаси иш юритишга қабул қилинганлиги ҳолатлари мавжуд. Ваҳоланки, ИПК талабларига мувофиқ даъво аризасида даъво кимнинг манфаатида киртилганлиги, кимнинг манфаати кўзланаётганлиги, яъни даъвогар, унинг номи (фамилияси, исми ва отасининг исми), жойлашган ери (почта манзили) ёки яшаш жойи кўрсатилиши шарт. Даъво аризасида у кимнинг манфаатини кўзлаб берилаётганлиги кўрсатилган бўлмаса, даъво аризаси ИПК 155-моддаси биринчи қисмининг 1-бандига асосан қайтарилади. Агар даъво аризаси иш юритишга қабул қилинган бўлса, у кўрмасдан қолдирилиши лозим.

Бундан ташқари, мазкур тоифадаги низоларни иш юритишга қабул қилишда ИПКнинг 213-моддаси талабларига эътибор қаратиш зарур. Ушбу норма талабларига асосан корпоратив низо бўйича даъво аризаси ИПКнинг 149-моддасида назарда тутилган талабларга, яъни даъво аризасининг шакли ва мазмуни мувофиқ бўлиши кераклиги, даъво аризасига ИПКнинг 151-моддасида назарда тутилган ҳужжатлардан ташқари юридик шахснинг давлат рўйхатидан ўтказилганлигини тасдиқловчи ва унинг жойлашган ери (почта манзили) тўғрисидаги маълумотлар кўрсатилган ҳужжат илова қилиниши лозим. Мазкур талабларга риоя қилинмаган ҳолда иш юритишга қабул қилинган даъво аризаси (ариза) процессуал қонунбузилиши ҳисобланади. Амалиётда ушбу қоидага риоя қилинмаган ҳолда иш юритишга қабул қилинган даъво аризаси ишни кўриш жараёнида суднинг ташаббуси, жавобгар ёки ишда иштирок этувчи шахсларнинг илтимосномасига асосан иш судловга тегишлилик қоидаларини бузган ҳолда қабул қилинганлиги сабабли ИПКнинг 39-моддасига асосан ажрим чиқариш

орқали тегишли ваколатли судга ўтказилади. Бир қарашда ушбу ҳаракат орқали процессуал қонунбузилиши баратараф этилган деб туюлсада, аммо бу ҳолат ўз навбатида ишда иштирок этувчи шахсларнинг оворагарчилигига сабаб бўлиши мумкин.

Суд амалиёти таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, корпоратив низолар бўйича даъво аризасида одатда бир нечта талаблар бирлаштирилган бўлади ва уларнинг айримлари иқтисодий судга, бошқалари эса фуқаролик ишлари бўйича судга ёки маъмурий судга тааллуқли бўлади. Хўжалик жамиятлари ва ширкатларининг устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларни, улушларни, кооперативлар аъзоларининг пайларини ўз ичига олувчи мерос мол-мулкни ёки эр-хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш билан боғлиқ ҳолда юзага келадиган низолар, меҳнатга оид низолар, давлат рўйхатига олиш билан боғлиқ бўлган ёки давлат органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаблар шулар жумласидандир.

Ўзаро боғлиқ бир нечта талаб бирлаштирилган бўлиб, уларнинг айримлари фуқаролик ишлари бўйича судга ёки маъмурий судга, бошқалари эса иқтисодий судга тааллуқли бўлса, хусусан, иқтисодий судга тааллуқли бўлган талаб билан бирга давлат рўйхатига олиш билан боғлиқ бўлган ёки давлат органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш каби талаблар ҳам қўйилган бўлса, даъво аризаси (ариза) ИПК 155-моддаси биринчи қисмининг 4-бандига асосан қайтарилади [6]. Бунда эътибор қаратилиши лозим бўлган жиҳат шундаки, корпоратив низо билан бирга иқтисодий судга тааллуқли бўлмаган (фуқаролик ишлари бўйича судга ёки маъмурий судга тааллуқли) талаб бирлаштириб берилган тақдирда, даъво аризасини қабул қилишни рад этилишига йўл қўйилмаслигидадир. Қоида тариқасида (ИПК 25-моддаси) ўзаро боғлиқ бўлиб, баъзилари иқтисодий судга, бошқалари эса фуқаролик ишлари бўйича судга тааллуқли бўлган бир нечта талаб бирлаштирилган тақдирда, барча талаблар фуқаролик ишлари бўйича судда кўрилиши лозим.

Агар ўзаро боғлиқ бўлиб, баъзилари иқтисодий судга, бошқалари эса фуқаролик ишлари бўйича судга тааллуқли бўлган бир нечта талаб бирлаштирилиб берилган даъво аризаси иш юритишга қабул қилинган бўлса, ИПК 110-моддасининг 1-бандига асосан иш юритиш тугатилади.

Агар ўзаро боғлиқ бўлиб, баъзилари иқтисодий судга, бошқалари эса маъмурий судга тааллуқли бўлган бир нечта талаб бирлаштирилиб берилган даъво аризаси иш юритишга қабул қилинган бўлса, суд иқтисодий судга тааллуқли бўлган талабни мазмунан кўриб чиқиши, маъмурий судга тааллуқли талаб бўйича эса ИПК 110-моддасининг 1-бандига асосан иш юритишни тугатиши лозим.

Корпоратив низо бўйича даъво аризасини иш юритишга қабул қилиш масаласини ҳал қилишда, даъво аризаси судга судловга тегишлилик қоидасига риоя қилинган ҳолда тақдим этилганлиги ҳолатини ўрганиш зарур. Чунки, судловга тегишлиликнинг умумий қоидасидан фарқли равишда корпоратив низолар бўйича даъво аризаси жавобгар давлат рўйхатидан ўтган жойдаги судга эмас, балки юридик шахс жойлашган жойдаги судга тақдим этилади. ФК 46-моддасининг мазмунига кўра юридик шахснинг жойлашган жойи ва унинг давлат рўйхатидан ўтказилган жойи бир биридан фарқ қилиши мумкин. Зеро, юридик шахс қонунга мувофиқ таъсис ҳужжатларида жойлашган жойини мустақил белгилайди. Юридик шахснинг жойлашган ери (почта манзили) унинг таъсис ҳужжатларида кўрсатилади. Судловга тегишлилик қоидасига риоя қилинмаган ҳолда судга тақдим этилган корпоратив характердаги даъво аризаси (ариза) ИПК 155-моддаси биринчи қисмининг 3-бандига асосан қайтарилади.

Корпоратив низолар бўйича даъволарнинг судловга тегишлилигини аниқлашда ИПКнинг 32-моддасига ҳам эътибор бериш зарур. Чунки, тарафлардан бири (корпоратив низолар бўйича одатда акциядор, улуш эгаси, таъсисчи, иштирокчи) Ўзбекистон Республикаси норезиденти - чет эл шахси бўлган ишлар Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳар иқтисодий судлари томонидан кўриб чиқиладиган низолар тоифасига киритилганлиги сабабли бундай ишларни туманлараро, туман (шаҳар) иқтисодий судлари томонидан кўриб чиқилишига йўл қўйилмайди.

Қоида тариқасида бошқа даъволар сингари корпоратив даъволар бўйича ҳам судларга мурожаат қилинганда давлат божи олдиндан тўланади. Албатта, "Давлат божи тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни (матнда Қонун деб юритилади)да назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Жумладан, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи - Ўзбекистон Республикаси Капитал бозорини ривожлантириш агентлиги ва унинг ҳудудий органлари ўз зиммасига юклатилган ваколатларига мувофиқ судлар кўриб чиқиши учун киритиладиган даъволар бўйича давлат божи тўлашдан озода этилган бўлса, акциядорлар акциядорлик жамиятининг фаолиятдан келиб чиқадиган низолар бўйича ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари бузилганлиги тўғрисидаги даъво билан иқтисодий судга мурожаат қилган тақдирда акциядорларга давлат божини тўлаш муддати кечиктирилиб, бу бож кейинчалик айбдор тарафдан ундириб олиниши белгиланган.

Қонуннинг 4-моддасида белгиланган талаблардан келиб чиқиб, шуни инобатга олишлари лозимки, агар давлат божи даъвогар (аризачи) ўрнига бошқа шахс томонидан тўланган бўлса (корхона учун унинг раҳбари ёки таъсисчиси томонидан давлат божи тўланган ҳоллар бундан мустасно), давлат божи ҳақиқатда тўланмаганлигидан келиб чиққан ҳолда, даъво аризаси (ариза) ИПК 155-моддаси биринчи қисмининг 6-бандига асосан қайтарилиши лозим. Яъни корпоратив низо бўйича корхона томонидан киритилган даъво аризаси (ариза) учун давлат божи тўловини таъсисчи томонидан амалга оширилишига йўл қўйилади, аммо таъсисчи томонидан киритилган даъво бўйича даъво аризаси (ариза) учун давлат божини корхона томонидан тўланишига йўл қўйилмайди.

Судга корпоратив низолар бўйича мулкӣ хусусиятдаги (масалан: улушнинг ҳақиқӣ қийматини ундириш, мол-мулкни талаб қилиб олиш) даъво аризалари (аризалар) билан мурожаат қилинганда давлат божи миқдори ундириладиган суммадан, номулкӣ хусусиятдаги (масалан: юридик шахс иштирокчиларининг умумий йиғилишини чақиритиш, эмиссиявий қимматли қоғозларни жойлаштириш жараёнида тузилган битимни ҳақиқӣ эмас деб топиш) даъво аризаларидан (аризалари) базавий ҳисоблаш миқдорининг 10 бараваридатўланади. Даъво аризасида бир вақтнинг ўзида бир нечта номулкӣ талаб қўйилган бўлса (масалан: юридик шахс бошқарув органининг иккита қарорини ҳақиқӣ эмас деб топиш), ҳар бир талаб бўйича базавий ҳисоблаш миқдорининг 10 бараваридан давлат божи тўланилиши лозим.

Бир вақтнинг ўзида мулкӣ ва номулкӣ хусусиятга эга бўлган корпоратив даъво аризалари (аризалар) учун мулкӣ хусусиятдаги даъво аризалари учун белгиланган ставкалар бўйича ва номулкӣ хусусиятдаги даъво аризалари учун белгиланган ставкаларга кўра ҳар бир талаб бўйича алоҳида-алоҳида давлат божи тўланади.

Даъво биргаликда бир нечта даъвогар томонидан бир ёки бир нечта жавобгарга нисбатан тақдим этилганда (бу каби даъволар корпоратив низоларда кўп учрайди), давлат божи даъвонинг умумий суммасидан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб

чиқарилади ва даъвогарлар томонидан улар қўйган талаблар улушига мутаносиб тарзда тўланади. Шунини инобатга олиш лозимки, Қонунда мулкый тусдаги даъвогар бўйича давлат божи тўлови даъвонинг баҳосидан келиб чиқиб тўланиши (ҳисобланиши) белгиланганлиги сабабли биргаликда бир нечта даъвогар томонидан судга тақдим этилган даъво аризаси бўйича давлат божи белгиланган ставкаларга тенг миқдорда даъвогарлардан бири томонидан тўланганлиги ҳақидаги ваз билан даъво аризасини қайтарилишига йўл қўйилмайди. Ушбу қоида бир нечта даъвогар томонидан судга тақдим этилган номулкый тусдаги даъво аризаси бўйича тўланиши лозим бўлган давлат божи тўловига ҳам татбиқ этилади.

Шунини инобатга олишлари керакки, мазкур тоифадаги ишлар бўйича ИПКнинг 94-моддасида кўрсатилган даъвони таъминлаш чоралари қўлланилади. Бунда даъвони таъминлаш чоралари арз қилинган талабларга мос келиши, яъни бевосита низо предметига боғлиқ, даъво талабларига мутаносиб, суд ҳужжати ижросини таъминлаш учун керакли ва етарли бўлиши лозим. ИПКнинг 93-моддасида даъвони таъминлашга, агар шундай чораларни кўрмаслик суд ҳужжатининг ижросини қийинлаштириши ёхуд бажариб бўлмайдиган қилиб қўйиши мумкин бўлса, иқтисодий суд ишларини юритишнинг ҳар қандай босқичида йўл қўйилиши тўғрисида тушунтириш берилган. Низо предметига боғлиқ бўлмаган даъвони таъминлаш чорасини қўллашга йўл қўйилмаслиги лозим.

Амалиётда судга жамият иштирокчисини таъсисчилар сафидан чиқариш тўғрисидаги даъво аризасига илова сифатида ушбу даъвони таъминлаш мақсадида жамият балансидаги озиқ-овқат маҳсулотларини сотишга ихтисослашган савдо дўконига таъқиқ солиш, яъни ундан фойдаланишни таъқиқлаш тўғрисида ариза киритилган ҳолатлар мавжуд. Ушбу ҳолатда гарчи даъвони таъминлаш чораси низо предметига боғлиқ бўлмасада, суд томонидан ариза қаноатлантирилган. Албатта мазкур ажрим кейинчалик юқори инстанция суди томонидан бекор қилинган. Аммо суд ҳужжатининг юқори инстанция судида бекор қилинишига бир ойдан ортиқ муддат керак бўлган. Суд томонидан бундай хатоликка йўл қўйилиб, озиқ-овқат маҳсулотлари савдосининг шу давр мобайнида чекланиши, уларнинг аксарият қисмини истеъмол муддатини ўтишига ва ўз-ўзидан манфаатдор шахс ҳуқуқларининг бузилишига сабаб бўлган.

Хулоса ўрнида шунини таъкидлаш жоизки, таалуқлилиқ ва судловлилиқ қоидаларига риоя қилинган, ишда иштирок этувчи шахслар доираси аниқланиб, мавжуд далиллар пухта ўрганилган, асослантирилган суд ҳужжати учун зарурий далиллар талаб қилинган ҳолда иш юритишга қабул қилинган даъво аризаси, шубҳасиз қонуний суд ҳужжати қабул қилинишига ва шу орқали мулкдорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилинишига хизмат қилади.

### **Иқтибослар/Сноски/References**

- 1.Рахмонқулов Ҳ.Р, Гулямов С.С. Корпоратив ҳуқуқ. Т.: ТДЮИ нашриёти. 2008. - Б.448. (H.R. Rakhmonkulov, S.S. Gulyamov. Corporate law. T.: TSUL Publishing House. 2008. - pp.448)
- 2.Саидов М.Н. Корпоратив низолар: тушунчаси, турлари ва уларни судда кўришнинг ўзига хос жиҳатлари - Т.: Complex Print . 2019. - Б.196. (M.N. Saidov. Corporate disputes: concept, types and peculiarities of their consideration in court. T.: Complex Print. 2019. pp.196)
- 3.Ўзбекистон Республикаси Олий суди расмий сайти: <http://sud.uz/> (Official website of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan: <http://sud.uz>)

4.Дорожинская Е.А. Корпоративное право: курс лекций. Е.А.Дорожинская: Изд-во СиБАГС, 2016. - 264 с. (Dorojinskaya E.A. Corporate law: lecture course. E.A.Dorojinskaya: Izd-vo SibAGS, 2016. p.264)

5.Ўзбекистон Республикасининг "Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида" 2015 йил 3 июндаги қонуни // <https://lex.uz/docs/2662539> URL: (Law of the Republic of Uzbekistan "On the securities market" of June 3, 2015 // <https://lex.uz/docs/2662539>)

6.Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг "Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида" 2019 йил 24 майдаги 13-сонли қарори.<https://lex.uz/docs/4395285> (Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan "On some issues of application of the rules of economic procedure by the court of first instance" dated May 24, 2019 №13 <https://lex.uz/docs/4395285>)